

การเมืองกับการศึกษา: บทวิเคราะห์นโยบายการศึกษาของไทยภายหลังเปลี่ยนแปลง การปกครองถึงปัจจุบัน

Politics and Education: Analysis of Thailand Education Policy from Siamese Revolution until Present

Received: 15/02/2021

Revised: 07/07/2021

Accepted: 15/07/2021

เอกภูมิ เจียมวิทย์านุกูล (Ekapum Jiemwittayanukul)*

บทคัดย่อ

บทความนี้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างการเมืองกับการศึกษา ซึ่งถือเป็นประเด็นสำคัญในวิชา
พื้นฐานการศึกษาด้านการเมือง (Political Foundations of Education) โดยอยู่ภายใต้วิชาพื้นฐานการศึกษา
(Foundations of Education) ซึ่งเป็นสาขาหนึ่งของวิชาการศึกษา ในช่วงก่อนทศวรรษที่ 1960 นั้น
นักวิชาการส่วนใหญ่ยังแยกการเมืองกับการศึกษาออกจากกัน เพราะเชื่อว่าทั้งสองมีกิจกรรมที่แตกต่างกัน
จนกระทั่งทศวรรษที่ 1980 ก็เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงแนวคิดดังกล่าว โดยมองว่าการศึกษามีลักษณะเป็นธุรกิจ
ทางการเมืองอย่างหนึ่งเพราะมีความเกี่ยวข้องกับนโยบายและการบริหารการศึกษา ในบทความนี้จึงมุ่งเน้นไป
ที่การวิเคราะห์นโยบายการศึกษาของไทยเพื่อสะท้อนถึงความสัมพันธ์ระหว่างการเมืองกับการศึกษาของไทย
ตั้งแต่หลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 จนถึงปัจจุบัน โดยเป็นการวิเคราะห์ผ่านเอกสารราชการ 3
แหล่ง ประกอบด้วย รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แผนการศึกษาแห่งชาติและนโยบายของรัฐบาลทั้ง 62
คณะ ซึ่งในบทวิเคราะห์จะเปิดเผยให้เห็นถึงความสำคัญของการศึกษาในฐานะเป็นเครื่องมือสำคัญของรัฐบาล
ที่ช่วยส่งเสริมและพัฒนาประเทศไปในทิศทางที่รัฐต้องการ

คำสำคัญ: การเมืองกับการศึกษา, นโยบายการศึกษาของไทย, การเปลี่ยนแปลงการปกครอง, พื้นฐาน
การศึกษา, พื้นฐานการศึกษาด้านการเมือง

*อาจารย์ ดร. ภาควิชาการศึกษาผู้ใหญ่และการศึกษาดลอดชีวิต คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

Abstract

This article concerns the relationships between politics and education, which are considered as significant issues in Political Foundations of Education. This course is under Foundations of Education, one of the fields in Education. Before 1960s, several scholars viewed politics and education separately because it was believed that two fields had dissimilar activities. This belief had continued and then changed in 1980s. It was because education was considered as a kind of political business due to the fact of the relevance of policy and educational administration. In this article, it emphasized on the analysis of Thailand's Education policy in order to reflect the connection between Thailand's politics and education from Siamese Revolution until present. The analysis was relied on three sources of governments' official documents which were 1) Constitution of the Kingdom of Thailand, 2) Thailand's Education Plans, and 3) Policies from 62 groups of Cabinet Office. This article revealed the significance of education as a vital instrument of the governments in supporting and developing the country as they wished.

Keywords: Politics and Education, Thailand's Education policy, Siamese Revolution, Foundations of Education, Political Foundations of Education

บทนำ

ความสัมพันธ์ระหว่างการเมืองกับการศึกษามีมาช้านานแล้ว นักปรัชญาการเมืองโบราณอย่างเพลโต (Plato) ได้ชี้ให้เห็นความสำคัญของการเมืองกับการศึกษาว่าเป็นกิจกรรมที่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน โดยในหนังสือ The Republic ของเพลโตกล่าวถึง ความสัมพันธ์ระหว่างการเมืองกับการศึกษาไว้ว่า “รัฐเป็นอย่างไร โรงเรียนก็เป็นอย่างนั้น” (As is the state, so is the school) และ “ท่านต้องการอะไรในรัฐ ก็จงบรรจุสิ่งนั้นไว้ในโรงเรียน” (What you want in the state, you must put into the school) (Coleman, 1965: 6) การศึกษาจึงมีความสำคัญในฐานะเป็นเครื่องมือที่ช่วยปลูกฝังความคิด ความเชื่อ และอุดมการณ์ให้กับพลเมือง ในด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม เพื่อให้มีความพร้อมและเป็นกำลังสำคัญของประเทศ ซึ่งการศึกษาถือเป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องจัดให้กับพลเมืองทุกคน สำหรับประเทศไทยนั้นบทบัญญัติว่าด้วยเรื่องการศึกษาปรากฏในมาตรา 54 ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ความว่า (Royal Thai Government Gazette, 2017: 14-15)

“รัฐต้องดำเนินการให้เด็กทุกคนได้รับการศึกษาเป็นเวลาสิบสองปีตั้งแต่ก่อนวัยเรียนจนจบการศึกษาภาคบังคับอย่างมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย

รัฐต้องดำเนินการให้เด็กเล็กได้รับการดูแลและพัฒนาจนเข้ารับการศึกษาตามวรรคหนึ่ง เพื่อพัฒนา ร่างกาย จิตใจ วินัย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาให้สมกับวัย โดยส่งเสริมและสนับสนุนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคเอกชนเข้ามีส่วนร่วมในการดำเนินการด้วย

รัฐต้องดำเนินการให้ประชาชนได้รับการศึกษาตามความต้องการในระบบต่าง ๆ รวมทั้งส่งเสริมให้มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต และจัดให้มีการร่วมมือกันระหว่างรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคเอกชนในการจัดการศึกษาทุกระดับ โดยรัฐมีหน้าที่ดำเนินการ กำกับ ส่งเสริม และสนับสนุนให้ การจัดการศึกษาดังกล่าวมีคุณภาพและได้มาตรฐานสากล ทั้งนี้ ตามกฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติ ซึ่งอย่างน้อยต้องมีบัญญัติเกี่ยวกับการจัดทำแผนการศึกษาแห่งชาติ และการดำเนินการและตรวจสอบการดำเนินการให้เป็นไปตามแผนการศึกษาแห่งชาติด้วย

การศึกษาทั้งปวงต้องมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีวินัย ภูมิใจในชาติ สามารถเชี่ยวชาญได้ ตามความถนัดของตน และมีความรับผิดชอบต่อครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ

ในการดำเนินการให้เด็กเล็กได้รับการดูแลและพัฒนาตามวรรคสอง หรือให้ประชาชนได้รับการศึกษาตามวรรคสาม รัฐต้องดำเนินการให้ผู้ขาดแคลนทุนทรัพย์ได้รับการสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการศึกษาตามความถนัดของตน

ให้จัดตั้งกองทุนเพื่อใช้ในการช่วยเหลือผู้ขาดแคลนทุนทรัพย์ เพื่อลดความเหลื่อมล้ำในการศึกษา และเพื่อเสริมสร้างและพัฒนาคุณภาพและประสิทธิภาพครู โดยให้รัฐจัดสรรงบประมาณให้แก่กองทุน หรือใช้มาตรการหรือกลไกทางภาษี รวมทั้งการให้ผู้บริจาคทรัพย์เงินเข้ากองทุนได้รับประโยชน์ในการลดหย่อนภาษีด้วย ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ ซึ่งกฎหมายดังกล่าวอย่างน้อยต้องกำหนดให้การบริหารจัดการกองทุนเป็นอิสระ และกำหนดให้มีการใช้จ่ายเงินกองทุนเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าว”

จากทั้ง 6 วรรคในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 สามารถสรุปหน้าที่ของรัฐที่มีต่อการศึกษได้ ดังนี้

1) รัฐมีหน้าที่จัดการศึกษาให้เปล่าและส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตให้กับพลเมือง เพื่อให้พลเมืองเป็นคนดี มีความรับผิดชอบ และสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

2) รัฐมีหน้าที่ส่งเสริมและสนับสนุนให้หน่วยงานและองค์กรต่าง ๆ มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา โดยรัฐต้องดำเนินการ กำกับ ส่งเสริม และสนับสนุนให้การจัดการศึกษาโดยหน่วยงานและองค์กรต่าง ๆ มีคุณภาพ และได้มาตรฐาน

3) รัฐมีหน้าที่ช่วยเหลือและสนับสนุนค่าใช้จ่ายให้กับผู้ขาดแคลนทุนทรัพย์ให้ได้รับการศึกษาอย่างเท่าเทียม

4) รัฐมีหน้าที่บัญญัติกฎหมาย แผน รวมถึงนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา

จากที่กล่าวมาข้างต้น ในบทความนี้จึงมุ่งเน้นไปที่การวิเคราะห์นโยบายการศึกษาของไทย เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างการเมืองกับการศึกษาของไทยภายหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 จนถึงปัจจุบัน โดยวิเคราะห์ผ่านเอกสารราชการ 3 แหล่ง ประกอบด้วย รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แผนการศึกษาแห่งชาติ และนโยบายของรัฐบาลทั้ง 62 คณะ ซึ่งบทความนี้จะเปิดเผยให้เห็นความสำคัญของการศึกษาในฐานะเป็นเครื่องมือสำคัญของรัฐบาลที่ช่วยส่งเสริมและพัฒนาประเทศไปในทิศทางที่รัฐต้องการ

มโนทัศน์เรื่องพื้นฐานการศึกษาและพื้นฐานการศึกษาด้านการเมือง

พื้นฐานการศึกษา (Foundations of Education) เป็นศาสตร์หนึ่งในสาขาวิชาการศึกษา ซึ่งศึกษาเกี่ยวกับแรงผลักดันทางสังคม สถาบันทางสังคม และปัจจัยอื่น ๆ ทั้งในและนอกการศึกษา อันมีส่วนในการสนับสนุน เอื้ออำนวยหรือเป็นอุปสรรคขัดขวางต่อการศึกษา (Rukspollmuang, 1991: 15) ด้วยเหตุนี้เอง พื้นฐานการศึกษาจึงเกี่ยวเนื่องกับศาสตร์อื่น ๆ เช่น การเมือง เศรษฐกิจ สังคม ประวัติศาสตร์ จิตวิทยา ศาสนาและจริยธรรม รวมไปถึงเกี่ยวเนื่องกับการศึกษาเปรียบเทียบและการศึกษาระหว่างประเทศอีกด้วย

พื้นฐานการศึกษาด้านการเมือง (Political Foundations of Education) เป็นการศึกษาผลจากโครงสร้างและกระบวนการทางการเมืองที่มีต่อการศึกษา โดยเน้นศึกษาความสัมพันธ์และผลกระทบของการเมืองที่มีต่อการศึกษาซึ่งในช่วงทศวรรษที่ 1960 มีนักวิชาการคนสำคัญอย่าง James Coleman (Coleman, 1965: 18-32) ได้เสนอแนวคิดหน้าที่ทางการเมืองของการศึกษาไว้ 3 ประเด็น ดังนี้

1) การกล่อมเกลາทางการเมือง (Political Socialization) การศึกษาทำหน้าที่กล่อมเกลาทางการเมืองกล่าวคือ ปลูกฝังให้พลเมืองมีความรู้ความเข้าใจ ทศนคติ และความรู้สึกในความสามารถทางการเมือง เพื่อผลิตพลเมืองแบบที่รัฐต้องการ

2) การเลือกสรรทางการเมือง (Political Recruitment) การศึกษาจะเป็นผู้กำหนดและผลิตบุคคลที่จะเข้ามาเป็นผู้บริหารในด้านต่างๆ เช่น นักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ผู้นำทางสังคม เศรษฐกิจ หรือแม้กระทั่งผู้นำทางการเมือง อันจะส่งผลให้เกิดการแบ่งช่วงชั้นทางสังคมและการเลื่อนฐานะทางสังคม

3) การบูรณาการทางการเมือง (Political Integration) การศึกษาสร้างความเป็นปึกแผ่นให้กับประเทศ โดยเสริมสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันให้กับสมาชิกในสังคม แต่ในขณะเดียวกันการศึกษาก็สามารถสร้างความขัดแย้งได้ เพราะเมื่อการศึกษาต้องสร้างความเป็นอัตลักษณ์ของชาติ จึงอาจทำให้เกิดการแตกแยกระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ รวมถึงกลุ่มศาสนาอื่น ๆ

ความสัมพันธ์ระหว่างการเมืองกับการศึกษา

ก่อนทศวรรษที่ 1960 แนวคิดที่ว่าการเมืองกับการศึกษามีความสัมพันธ์กันไม่เคยหยิบยกมาเป็นประเด็นในวงวิชาการ ไม่ว่าจะเป็นสหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย รวมถึงยุโรป นักวิชาการส่วนใหญ่ยังมีความเชื่อว่าการเมืองกับการศึกษาควรแยกออกจากกัน เพราะมีกิจกรรมที่แตกต่างกัน จนกระทั่งทศวรรษที่ 1980 ก็เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงแนวคิดดังกล่าว เพราะนักวิชาการมีการขยายจำกัดความของคำว่าการเมืองให้มีความหมายกว้างขึ้น โดยเห็นว่าการเมืองเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับอำนาจ (Power) กฎเกณฑ์ (Rule) และอำนาจหน้าที่ (Authority) ในสังคมและการตัดสินใจเกี่ยวกับการจัดสรรสิ่งที่มีคุณค่าในสังคม ถ้ายึดความหมายการเมืองนี้เป็นหลักการ การศึกษาก็มีลักษณะเป็นธุรกิจทางการเมืองอย่างหนึ่ง (Political Business) เพราะถ้าจะพิจารณาถึงหน่วยงานทางการศึกษาจะพบว่ามีความเกี่ยวข้องกับนโยบายและการบริหารการศึกษา สถาบันการศึกษาต่างเกี่ยวข้องกับธุรกิจที่จะต้องตัดสินใจในการนำอำนาจหน้าที่ไปบังคับใช้ภายในสถาบันการศึกษา เพื่อให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ทางการเมืองอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นการเมืองกับการศึกษาจึงมีความสัมพันธ์ เกี่ยวเนื่อง และพึ่งพากัน ดังนี้ (Jirakraisiri, 2000: 71-77)

1) การศึกษาเป็นกระบวนการถ่ายทอดความรู้ วัฒนธรรม พัฒนาทักษะ และฝึกอบรมมนุษย์เพื่อปฏิบัติงานในสังคม ส่วนการเมืองเกี่ยวข้องกับกิจกรรมของอำนาจ อิทธิพล และอำนาจหน้าที่ในการจัดสรรสิ่งที่มีคุณค่าทางการเมือง ทั้งทรัพยากรและค่านิยมให้แก่ประชาชน การปฏิบัติงานของสถาบันทางการเมืองและสถาบันทางการศึกษา จึงมีผลกระทบซึ่งกันและกัน และมีอิทธิพลต่อการวางรากฐานของกันและกัน

2) การศึกษาเป็นอุปกรณ์ในการกำหนดชีวิตทางการเมืองในระดับชาติ และการศึกษายังก่อให้เกิดการสร้างสรรคในทางการเมือง

3) การศึกษามีความสำคัญต่อสังคมที่กำลังพัฒนาในลักษณะที่ช่วยเร่งให้มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจ การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้มีความสัมพันธ์กับการพัฒนาทางการเมืองในหลักที่ว่า การพัฒนาทางการเมืองเพื่อให้พลเมืองมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบพลเมืองดี (civic culture) จำต้องอาศัยการพัฒนาทางสังคมและเศรษฐกิจ เพื่อปรับปรุงสภาพแวดล้อมทางสังคมและชีวิตทางเศรษฐกิจที่เหมาะสม หรือเอื้ออำนวยต่อความมีเหตุผล ความกระตือรือร้นและการมีส่วนร่วม ซึ่งถือเป็นจิตสำนึกที่สำคัญทางการเมือง

4) รัฐบาลเป็นผู้จัดเตรียมและอำนวยความสะดวกให้กับการศึกษา ในขณะที่เดียวกันก็เข้าควบคุมสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ทั้งด้านค่าใช้จ่าย โครงสร้าง และระบบการศึกษา ซึ่งมีส่วนเชื่อมโยงกับทัศนคติของชุมชน การคาดหวังและความต้องการของปวงชน รัฐบาลสามารถเข้าควบคุมระบบการศึกษาโดยการกำหนดนโยบายการศึกษาและการที่นโยบายการศึกษาต้องผ่านการรับรองของรัฐสภา ทำให้นโยบายการศึกษาเป็นนโยบายทางการเมืองอย่างหนึ่ง

5) กระบวนการและสถาบันการศึกษายังถูกพิจารณาในลักษณะที่เป็นผลของระบบการเมืองที่มีความสำคัญต่อการกำหนดโฉมหน้าทางการเมือง เสถียรภาพทางการเมืองและการปฏิบัติทางการเมือง เพราะสถาบันการศึกษาจะมีหน้าที่กล่อมเกล่าให้ประชาชนยอมรับความชอบธรรมของกระบวนการทางการเมืองที่พลวัตรอยู่ในเวลานั้น ๆ

6) ระบบการศึกษาเป็นระบบย่อยของระบบการเมือง ถ้าระบบการเมืองมีโครงสร้างที่อ่อนแอ ระบบการศึกษา จะมีโครงสร้างที่อ่อนแอไปด้วย

7) เมื่อระบบการศึกษาขยายตัวออกไปรับใช้ประชาชนมากขึ้น นักเรียน นิสิต นักศึกษา ครูอาจารย์ และผู้บริหารการศึกษาก็ได้เพิ่มปริมาณมากขึ้น ก่อให้เกิดการรวมกลุ่มผลประโยชน์ ซึ่งเป็นกลุ่มพลังที่สำคัญกลุ่มหนึ่งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ และการเมืองของกลุ่มปัญญาชนเหล่านี้เป็นการเมืองในระดับนำ ที่มีผลกระทบต่อนโยบายการพัฒนาประเทศมากที่สุด

8) สถาบันการศึกษาเปรียบเสมือนระบบการเมืองจุลภาคที่ทำหน้าที่ทางการเมืองในการให้การเรียนรู้ทางการเมืองแก่เยาวชนของชาติ กระบวนการศึกษาภายในสถาบันการศึกษาตั้งแต่โรงเรียนจนถึงมหาวิทยาลัยจะเป็นกระบวนการกล่อมเกล่าทางการเมืองที่สามารถฝังรากวัฒนธรรมทางการเมืองให้กับเยาวชน ซึ่งเป็นการกำหนดโลกทัศน์และบทบาททางการเมืองเบื้องต้นของผู้ใหญ่ทั้งด้านการรับรู้ระบบการเมือง ความรู้สึกที่มีต่อสัญลักษณ์ทางการเมืองการประเมินค่าบทบาททางการเมือง และแรงจูงใจในการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง

ความสัมพันธ์ระหว่างการเมืองกับการศึกษาของไทย : บทวิเคราะห์นโยบายการศึกษาของไทยภายหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองถึงปัจจุบัน

อย่างที่กล่าวมาข้างต้นว่าการเมืองกับการศึกษามีความสัมพันธ์ระหว่างกัน ดังนั้นการจัดการศึกษาจึงขึ้นอยู่กับ ระบบการเมืองการปกครอง ซึ่งหลังจากที่ประเทศไทยได้เปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตย รัฐธรรมนูญได้กลายเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ และมีรัฐบาลเป็นผู้บริหารภายใต้การควบคุมโดยรัฐสภา จึงปฏิเสธไม่ได้ว่ารัฐเข้ามามีบทบาทสำคัญต่อการจัดการศึกษา โดยเฉพาะการกำหนดนโยบายการศึกษา ซึ่งนโยบายการศึกษาของไทยมักจะปรากฏในเอกสารราชการ และการกำหนดนโยบายการศึกษาจะแตกต่างกันในแต่ละช่วงเวลา เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของประเทศในขณะนั้น ในบทนี้จึงเน้นการวิเคราะห์นโยบายการศึกษาจากอดีตจนถึงปัจจุบันโดยผ่านเอกสารราชการสำคัญ 3 แหล่ง ประกอบด้วย รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แผนการศึกษาแห่งชาติ และนโยบายของรัฐบาลแต่ละชุด

1) นโยบายการศึกษาช่วงเริ่มเปลี่ยนแปลงการปกครอง - ก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 (พ.ศ. 2475-2481) ภายหลังการเปลี่ยนแปลงเป็นระบอบประชาธิปไตย ผู้ปกครองในสมัยนั้น คือ คณะราษฎร มีความต้องการที่จะให้เสรีภาพด้านการศึกษาแก่พลเมือง อันเนื่องมาจากการยึดหลัก 6 ประการ ซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พ.ศ. 2475 (Royal Thai Government Gazette, 1932: 536) และนโยบายการศึกษาของรัฐบาลตั้งแต่คณะที่ 1 พระยามโนปกรณนิติธาดา (พ.ศ. 2475) จนถึงคณะที่ 8 พันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา (พ.ศ. 2480) นั้นได้รับอิทธิพลจากหลัก 6 ประการทั้งสิ้น

ในส่วนของแผนการศึกษาแห่งชาตินั้น ในช่วงเวลาดังกล่าวปรากฏว่ามีการประกาศใช้จำนวน 2 ฉบับ คือ แผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2475 และแผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2479 ซึ่งทั้ง 2 ฉบับมีความมุ่งหมายให้จัดการศึกษา 3 ส่วนในลักษณะสมดุลกัน อันประกอบด้วย จริยศึกษา พุทธิศึกษา และพลศึกษา (Office of the National Education Commission, 2002a: 70-79)

แผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2475 ได้จัดรูปแบบของระบบการศึกษาออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ สามัญศึกษา คือ การศึกษาที่เป็นพื้นฐานทั่วไป และวิสามัญศึกษา คือ การศึกษาวิชาชีพ เช่น กสิกรรม หัตถกรรม และพาณิชยกรรม เป็นต้น นอกจากนี้ยังกำหนดการศึกษาภาคบังคับไว้ตามพระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464 คือ ระดับ ประถมศึกษาสามัญศึกษา 4 ปี โดยจำแนกโรงเรียนออกเป็น 3 ประเภท คือ โรงเรียนรัฐบาล โรงเรียนประชาบาล และโรงเรียนราษฎร์

แผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2479 ได้จัดรูปแบบของระบบการศึกษาออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ สามัญศึกษาและอาชีวศึกษา สำหรับแผนกสามัญศึกษานั้นมีการลดระยะเวลาเรียนลง โดยให้เรียนชั้นมัธยมต้น 3 ปี (ชั้น 1-3) และมัธยมปลาย 3 ปี (ชั้น 4-6) ส่วนแผนกอาชีวศึกษา เป็นการเรียนความรู้สำหรับการประกอบอาชีพ ซึ่งจะรับช่วงต่อจากสามัญศึกษาในทุกระยะ และการศึกษาภาคบังคับตามแผนฉบับนี้ยังคงเหมือนกับแผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2475

สำหรับการศึกษาในระดับอุดมศึกษานั้นในช่วงรัฐบาลของพันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนาใน พ.ศ. 2477 ได้มีการจัดตั้งมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง ให้เป็นมหาวิทยาลัยตลาดวิชา เพื่อส่งเสริม

การศึกษาในระดับอุดมศึกษาให้แพร่หลายยิ่งขึ้น นอกเหนือไปจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยซึ่งจัดตั้งขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 6

2) นโยบายการศึกษาช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 (พ.ศ. 2482-2500) ในช่วงนี้รัฐบาลให้ความสำคัญกับการป้องกันประเทศและรักษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเป็นสำคัญ ดังนั้นแนวคิดการจัดการศึกษาในช่วงระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 ตั้งแต่คณะที่ 9 พันเอก หลวงพิบูลสงคราม (พ.ศ. 2481) จนถึงคณะที่ 13 ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช (พ.ศ. 2488) ยังคงคล้ายคลึงกับแผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2479 ประเด็นน่าสนใจ ในช่วงเวลาดังกล่าวปรากฏในนโยบายของรัฐบาลคณะที่ 12 ซึ่งมีนายทวี บุญยเกษตรเป็นนายกรัฐมนตรี โดยพบว่านโยบายที่รัฐบาลแถลงนั้นไม่มีการกล่าวถึงการศึกษาของชาติเลย (The Secretariat of the House of Representatives, 2020a: online)

สำหรับการศึกษาในระดับอุดมศึกษานั้นมีการจัดตั้งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล และมหาวิทยาลัยศิลปากร ใน พ.ศ. 2486 เพื่อขยายการศึกษาในระดับอุดมศึกษาให้แพร่หลายมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติครู พ.ศ. 2488 เพื่อยกฐานะของครูให้สูงขึ้น โดยจัดตั้ง “คุรุสภา” เพื่อควบคุมและสอดส่องจรรยา มารยาท และวินัยของครู รวมถึงส่งเสริมฐานะของครูในทางความรู้ ความประพฤติ ความสามัคคีและความเป็นอยู่ (Royal Thai Government Gazette, 1945: 62-64)

ภายหลังจากสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญถึง 4 ฉบับ คือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2489 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พ.ศ. 2490 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2492 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2475 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2495 โดยสาระสำคัญของรัฐธรรมนูญทั้ง 3 ฉบับ (ยกเว้นฉบับชั่วคราว) ในหมวดการศึกษามีความคล้ายคลึงกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2475 กล่าวคือพลเมืองไทยมีเสรีภาพในการศึกษา และรัฐเป็นผู้ส่งเสริมและบำรุงการศึกษา และพบว่าในคำแถลงนโยบายของรัฐบาลตั้งแต่คณะที่ 14 พันตรี ควง ภัยวังศ์ (พ.ศ. 2489) จนถึงคณะที่ 27 นายพจน์ สารสิน (พ.ศ. 2500) ก็มีการยึดตามบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญ ซึ่งสามารถสรุปจุดร่วมของนโยบายด้านการศึกษาทั้ง 14 คณะได้ 3 ประการ คือ 1) รัฐส่งเสริมการศึกษาทั้งแผนกสามัญศึกษาในโรงเรียนรัฐบาล โรงเรียนประชาบาล และโรงเรียนราษฎร์ 2) รัฐส่งเสริมการศึกษาแผนกอาชีวศึกษา 3) รัฐจะเพิ่มจำนวนครูและส่งเสริมสถานะของครูในส่วนของแผนการศึกษาแห่งชาตินั้น มีการประกาศใช้แผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2494 ซึ่งเพิ่มความมุ่งหมาย ในการจัดการศึกษาเป็น 4 ส่วน ประกอบด้วย จริยศึกษา พุทธิศึกษา พลศึกษา และหัตถศึกษา นอกจากนี้ยังมีการแบ่งการศึกษาออกเป็น 5 ชั้น ได้แก่ อนุบาล ประถมศึกษา มัธยมศึกษา เตรียมอุดมศึกษาและอาชีวศึกษาชั้นสูง และอุดมศึกษา และในแผนการศึกษาแห่งชาติฉบับนี้ได้มีการให้นิยามคำว่า “การศึกษาพิเศษ” และ “การศึกษาผู้ใหญ่” เป็นครั้งแรก (Office of the National Education Commission, 2002a: 81-83) แต่ความหมายของทั้ง 2 คำ หากเทียบกับระบบการศึกษาในปัจจุบันหมายถึงการศึกษานอกระบบ

3) นโยบายการศึกษาช่วงรัฐบาลทหาร (พ.ศ. 2501-2515) เป็นช่วงที่ประเทศปกครองโดยรัฐบาลทหารซึ่งมาจากการรัฐประหารโดยมีนายกรัฐมนตรี 2 คนสลับเปลี่ยนกัน คือ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และจอม

พลทนอม กิตติขจร มีการเปลี่ยนรัฐธรรมนูญจำนวน 3 ฉบับ คือ ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. 2502 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2511 และธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. 2515 ซึ่งสาระสำคัญของรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2511 ในหมวดการศึกษาก็ยังมีความคล้ายคลึงกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2475 ในขณะที่แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2503 ได้แบ่งการศึกษาออกเป็น 4 ระดับ ได้แก่ อนุบาลศึกษา ประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา (Office of the National Education Commission, 2002a: 88-89) โดยมีความมุ่งหมายให้จัดการศึกษาสอดคล้องกับแผนพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ 14 ที่ประกาศใช้ใน พ.ศ. 2504

นโยบายการศึกษาของรัฐบาลในช่วงเวลาดังกล่าวครอบคลุมตั้งแต่คณะที่ 28 พลโททนอม กิตติขจร (พ.ศ.2501) จนถึงคณะที่ 32 จอมพลทนอม กิตติขจร (พ.ศ. 2515) จุดที่น่าสนใจในช่วงเวลานี้ คือ คำแถลงนโยบายของคณะ ที่ 29 จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ใน พ.ศ. 2502 มีการประกาศจัดตั้งสภาการศึกษาแห่งชาติ เพื่อทำหน้าที่วางแผนการศึกษาให้เหมาะสมและสอดคล้องกับการพัฒนาของประเทศ ในช่วงนี้ยังมีการดำเนินงานด้านการศึกษาอีกประการหนึ่งซึ่งถือว่ามีความสำคัญต่อการศึกษาในระดับอุดมศึกษาอย่างยิ่ง คือ การขยายการศึกษาในระดับ อุดมศึกษาออกสู่ชนบท โดยจัดตั้งมหาวิทยาลัยภูมิภาค จำนวน 3 แห่งประกอบด้วย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ใน พ.ศ. 2507 (Chiang Mai University, 2020: online)มหาวิทยาลัยขอนแก่น ใน พ.ศ. 2509 (Khon Kaen University, 2020: online) และมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ในพ.ศ. 2511 (Prince of Songkla University, 2020: online) นอกจากนี้ยังจัดตั้งมหาวิทยาลัยตลาดวิชาเพื่อทดแทน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ คือ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ใน พ.ศ. 2514 (Ramkhamhaeng University, 2020: online) และตั้งทบวงมหาวิทยาลัยของรัฐ ใน พ.ศ. 2515 เพื่อทำหน้าที่ดูแลและเป็นหน่วยงานต้นสังกัดของมหาวิทยาลัยทุกแห่ง (Royal Thai Government Gazette, 1977a: 306)

4) นโยบายการศึกษาช่วงเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 – เหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 เหตุการณ์ในช่วงนี้เป็นยุคประชาธิปไตยเบ่งบาน กล่าวคือ ภายหลังจากเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 สิ้นสุดลง ได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2517 ซึ่งสาระสำคัญในหมวดการศึกษายังคงให้สิทธิกับพลเมืองในการรับการศึกษาภาคบังคับ ในขณะที่เดียวกันก็กำหนดให้พลเมืองมีหน้าที่เข้ารับการศึกษ โดยรัฐเป็นผู้ส่งเสริมและบำรุงการศึกษา แต่รัฐธรรมนูญฉบับนี้ใช้บังคับได้เกือบ 2 ปีก็ถูกยกเลิกโดยประกาศของคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน เนื่องจากเหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 โดยมีการออกรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ คือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2519 ซึ่งไม่ได้มีบทบัญญัติด้านการศึกษาแต่อย่างใด นโยบายการศึกษาของรัฐบาลในช่วงหลังจากเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 จนถึงเหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 ครอบคลุมตั้งแต่คณะที่ 33 นายสัญญา ธรรมศักดิ์ (พ.ศ. 2516) จนถึงคณะที่ 39 นายธานินทร์ กรัยวิเชียร (พ.ศ. 2519) ซึ่งนโยบายการศึกษาของทั้ง 7 คณะมีจุดร่วมคล้ายคลึงกัน คือ ส่งเสริมให้นักเรียน นิสิต นักศึกษา และประชาชนตระหนักและเห็นคุณค่าของระบอบประชาธิปไตย นอกจากนี้ในคำแถลงนโยบายของคณะที่ 39 นายธานินทร์ กรัยวิเชียร พบว่ารัฐบาลได้ริเริ่มส่งเสริมการศึกษาพิเศษสำหรับผู้

มีความผิดปกติทางร่างกาย จิตใจ และสังคม โดยรัฐบาลจะจัดสถานศึกษาให้เป็นพิเศษ เพื่อให้บุคคลเหล่านี้มีความรู้ ความสามารถที่จะดำรงชีวิตและประกอบอาชีพได้ตามสมควร (The Secretariat of the House of Representatives, 2020b: online)

5) นโยบายการศึกษาช่วงหลังเหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 – เหตุการณ์พฤษภาทมิฬ พ.ศ. 2535 ภายหลังจากเหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 มีการประกาศใช้ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ.2520 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2521 ซึ่งมีสาระสำคัญในหมวดการศึกษาเหมือนรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2517 ทุกประการ และในช่วงเวลาดังกล่าวมีการประกาศใช้แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2520 โดยแบ่งการศึกษาออกเป็น 4 ระดับ ได้แก่ ระดับก่อนประถมศึกษา ประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา ในขณะที่การอาชีวศึกษา เป็นการศึกษาวิชาชีพที่เน้นผลิตคนในระดับต่าง ๆ ตามความต้องการของท้องถิ่นและสังคมนอกจากนี้ยังมีการกล่าวถึงการศึกษาออกโรงเรียน การศึกษาพิเศษ และการศึกษาสงเคราะห์ อีกด้วย (Office of the National Education Commission, 2002a: 100-103)

ในขณะที่หลังจากการรัฐประหารพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ พ.ศ. 2534 ก็ได้มีการประกาศใช้ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. 2534 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2534 ซึ่งซึ่งมีสาระสำคัญในหมวดการศึกษาเหมือนรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2521 ทุกประการ

โดยสรุปนโยบายการศึกษาของรัฐบาลทั้ง 9 คณะตั้งแต่คณะที่ 40 พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ (พ.ศ. 2520) จนถึงคณะที่ 48 พลเอกสุจินดา คราประยูร (พ.ศ.2535) มีจุดร่วมคล้ายคลึงกัน คือ ส่งเสริมการศึกษาในทุกระดับให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ รวมถึงให้เอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา นอกจากนี้ยังพยายามปลูกฝังแนวคิดการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ประเด็นน่าสนใจของนโยบายการศึกษาในช่วงเวลาดังกล่าวอยู่ที่คำแถลงนโยบายของคณะที่ 46 พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ โดยรัฐบาลมุ่งขยายการศึกษาภาคบังคับจาก 6 ปีเป็น 9 ปี และมุ่งเน้นการเรียนการสอนคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ เพราะเล็งเห็นว่าเป็นพื้นฐานในการส่งเสริมการผลิตและการใช้เทคโนโลยีในอนาคต (The Secretariat of the House of Representatives, 2020c: online)

6) นโยบายการศึกษาช่วงหลังเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ – ก่อนวิกฤตต้มยำกุ้ง พ.ศ. 2540 ภายหลังจากเหตุการณ์พฤษภาทมิฬสิ้นสุดลง มีการประกาศใช้แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2535 โดยเปลี่ยนความมุ่งหมายของการศึกษาไปเน้นการพัฒนาบุคคลให้สมดุลทั้ง 4 ด้าน ประกอบด้วย ด้านปัญญา ด้านจิตใจ ด้านร่างกาย และด้านสังคม นอกจากนี้ยังกล่าวถึง “การเรียนรู้ตลอดชีวิต” โดยผ่านการศึกษาตามแนวระบบโรงเรียน และการศึกษาที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ในวิถีชีวิต (Office of the National Education Commission, 2002a: 111-115) แต่ข้อสังเกตของแผนการศึกษานี้คือ ไม่ได้กล่าวถึงการศึกษาออกระบบทั้งในด้านความหมายและลักษณะการจัดการศึกษาเลย นโยบายการศึกษาของรัฐบาลทั้ง 4 คณะ ตั้งแต่คณะที่ 49 นายอานันท์ ปันยารชุน (พ.ศ. 2535) จนถึงคณะที่ 52 พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ (พ.ศ. 2539) มีจุดร่วมคล้ายคลึงกัน คือ พัฒนาการศึกษาในทุกระบบและทุกประเภท เร่งขยายการศึกษาภาคบังคับเป็น 9 ปี และส่งเสริมการกระจายอำนาจทางการศึกษาไปสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและสถานศึกษา ประเด็น

นำเสนอใจของนโยบายการศึกษาในช่วงเวลาดังกล่าวอยู่ที่คำแถลงนโยบายของคณะที่ 51 นายบริหาร ศิลปอาชา มีการกล่าวถึงการจัดให้มีกองทุนสวัสดิการเงินกู้แก่นักเรียน นักศึกษาที่ขาดแคลนทุนทรัพย์ได้มีโอกาสศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น (The Secretariat of the House of Representatives, 2020d: online)

7) นโยบายการศึกษาช่วงหลังวิกฤตต้มยำกุ้ง พ.ศ. 2540 - ก่อนการรัฐประหารโดยคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (คปค.) พ.ศ. 2549 เหตุการณ์ในช่วงนี้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ซึ่งสาระสำคัญในหมวดการศึกษา มีการกล่าวถึง “การศึกษาขั้นพื้นฐาน” เป็นครั้งแรก นอกจากนี้ยังมีการกำหนดให้จัดทำกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาแห่งชาติ (Royal Thai Government Gazette, 1997: 10,16) จึงเป็นที่มาของการประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งถือเป็นกฎหมายแม่บททางการศึกษาของไทยจนถึงปัจจุบัน

สาระสำคัญของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ครอบคลุมตั้งแต่ความมุ่งหมายและหลักการสิทธิและหน้าที่ทางการศึกษา ระบบการศึกษา แนวทางจัดการศึกษา การบริหารและการจัดการศึกษา มาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษา ครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา ทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา และเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา โดยกฎหมายฉบับนี้แบ่งระบบการศึกษาของไทยออกเป็น 3 รูปแบบ คือ การศึกษาในระบบการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย และมีจุดเน้นเพื่อให้พลเมืองสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต (Royal Thai Government Gazette, 1999: 1-23) ต่อมาใน พ.ศ. 2545 ได้มีการประกาศใช้แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2545-2559 ซึ่งเป็นแผนระยะยาว 15 ปี โดยนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นพื้นฐานในการพัฒนาชีวิตให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำเนินชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข (Office of the National Education Commission, 2002b: 1-2)

นโยบายการศึกษาของรัฐบาลในช่วงเวลานี้ครอบคลุมตั้งแต่คณะที่ 53 นายชวน หลีกภัย (พ.ศ. 2540) จนถึงคณะที่ 55 ดร.ทักษิณ ชินวัตร (พ.ศ. 2549) ประเด็นนำเสนอใจของนโยบายการศึกษาในช่วงเวลาดังกล่าวอยู่ที่คำแถลงนโยบายของคณะที่ 54 ดร.ทักษิณ ชินวัตรมีการกล่าวถึงการจัดตั้งวิทยาลัยชุมชน ในจังหวัดที่ขาดแคลนสถาบันอุดมศึกษา นอกจากนี้ยังเน้นการพัฒนาระบบเทคโนโลยีทางการศึกษาเพื่อเพิ่มโอกาสทางการศึกษา และปฏิรูปการเรียนรู้โดยยึดหลักผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต (The Secretariat of the House of Representatives, 2020e: online)

8) นโยบายการศึกษาช่วง พ.ศ. 2550 - ก่อนการรัฐประหารโดยคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) พ.ศ. 2557 หลังจากการรัฐประหารโดยคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (คปค.) มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พ.ศ. 2549 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ซึ่งสาระสำคัญในหมวดการศึกษา มีการตัดคำว่า “ขั้นพื้นฐาน” ออกจากบทบัญญัติแต่ยังคงสิทธิในการรับการศึกษาไม่น้อยกว่า 12 ปีเหมือนรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 (Royal Thai Government Gazette, 2007: 15) ในส่วนของแผนการศึกษาแห่งชาติหลัง

ประกาศใช้ประมาณ 7 ปีก็มีการปรับปรุงในพ.ศ. 2552 โดยยังยึดกรอบแนวคิด หลักการและวัตถุประสงค์เหมือนเดิมทุกประการ (Office of the Education Council, 2010: 8-12)

นโยบายการศึกษาของรัฐบาลในช่วงเวลานี้ครอบคลุมตั้งแต่คณะที่ 56 พลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์จนถึงคณะที่ 60 นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร (พ.ศ. 2557) ซึ่งแต่ละรัฐบาลมีจุดเน้นที่แตกต่างกัน รัฐบาลพลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ เน้นการเสริมสร้างความตระหนักในคุณค่าของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ความสมานฉันท์และสันติวิธี (The Secretariat of the House of Representatives, 2020f: online) ในขณะที่นโยบายของนายสมัคร สุนทรเวชและนายสมชาย วงศ์สวัสดิ์ เน้นการขยายบทบาทการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ผ่านองค์กรต่าง ๆ เช่น ระบบห้องสมุดสมัยใหม่ อุทยานการเรียนรู้ พิพิธภัณฑ์เพื่อการเรียนรู้แห่งชาติ ศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ (The Secretariat of the House of Representatives, 2020g: online; 2020h: online) ส่วนรัฐบาลนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ เน้นการปรับปรุงหลักสูตร วิชาแกนและวิชาประวัติศาสตร์และจัดโอกาสให้เรียนฟรี 15 ปีตั้งแต่ระดับอนุบาลจนถึงมัธยมศึกษาตอนปลาย (The Secretariat of the House of Representatives, 2020i: online) และรัฐบาลนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร มีการรื้อฟื้น นโยบาย 1 อำเภอ 1 ทุน ส่งเสริมด้านอาชีวศึกษาโดยจัดให้มีศูนย์ซ่อมสร้างเพื่อชุมชน (Fix It Center) เร่งการพัฒนาการใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษาโดยแจกคอมพิวเตอร์แท็บเล็ต และพัฒนาระบบเครือข่ายการวิจัยแห่งชาติ เพื่อสนับสนุนการวิจัยและสร้างทุนปัญญาของชาติ (The Secretariat of the House of Representatives, 2020j: online)

9) นโยบายการศึกษาในปัจจุบัน หลังจากการรัฐประหารโดยคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พ.ศ. 2557 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ซึ่งบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญได้กำหนดให้พลเมืองมีหน้าที่เข้ารับการศึกษาระดับบังคับ และรัฐต้องดำเนินการให้พลเมืองได้รับการศึกษา เป็นเวลาสิบสองปีตั้งแต่อายุเรียนจนจบการศึกษาภาคบังคับ นโยบายการศึกษาของรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชาในสมัยแรก (พ.ศ. 2557-2562) เน้นการทำนุบำรุงศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ความภูมิใจในประวัติศาสตร์และความเป็นไทย เพื่อสร้างสังคมให้เข้มแข็งอย่างมีคุณภาพและมีคุณธรรม (The Secretariat of the House of Representatives, 2020k: online) มีการประกาศใช้หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมือง เพื่อให้สอดคล้องกับค่านิยมหลัก 12 ประการ โดยเน้นการพัฒนาผู้เรียนเรื่องความเป็นไทย รักชาติ ยึดมั่นในศาสนา และเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ ความเป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ความปรองดอง สมานฉันท์ และความมีวินัยในตนเอง (Office of the Basic Education Commission, 2014: 1-2)

หลังจากนั้นได้มีการประกาศใช้แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579 ซึ่งเป็นแผนที่จัดทำขึ้นโดยศึกษาจากสภาพการณ์และบริบทแวดล้อมที่มีผลกระทบต่อการพัฒนาการศึกษาในศตวรรษที่ 21 และได้นำยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ.2561-2580 มาเป็นกรอบความคิดสำคัญในการจัดทำแผนฉบับนี้ ซึ่งยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา คือ ยุทธศาสตร์ที่ 3 ด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ มีการเน้นการพัฒนาศักยภาพคนตลอดช่วงชีวิต ควบคู่กับการปฏิรูปที่สำคัญทั้งในส่วนของการปรับเปลี่ยนค่านิยมและ

วัฒนธรรม เพื่อให้คนมีความดีอยู่ในวิถีการดำเนินชีวิตและมีจิตสำนึกร่วมในการสร้างสังคมที่น่าอยู่ และมีการปฏิรูปการเรียนรู้แบบพลิกโฉม ในทุกระดับตั้งแต่ระดับปฐมวัยจนถึงการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยการพัฒนาระบบการเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 มีการออกแบบระบบการเรียนรู้ใหม่ การเปลี่ยนแปลงบทบาทครู การเพิ่มประสิทธิภาพระบบบริหารจัดการศึกษา และการพัฒนาระบบการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้สามารถกำกับกับการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับตนเองได้อย่างต่อเนื่องแม้จะออกจากกระบบการศึกษาแล้ว (Royal Thai Government Gazette, 2018: 34)

นโยบายการศึกษาของรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชาในสมัยที่สอง (2562-ปัจจุบัน) สอดรับกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 และยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี โดยมีนโยบายสำคัญ เช่น การส่งเสริมการพัฒนาเด็กปฐมวัย การปรับโครงสร้างหลักสูตรการศึกษาให้ทันสมัย การนำเทคโนโลยีและการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์จริงเข้ามามีส่วนในการจัดการเรียนการสอน การพัฒนาอาชีวศึกษาเพื่อรองรับอุตสาหกรรม 4.0 การส่งเสริมการวิจัยและพัฒนานวัตกรรมทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีขั้นสูง การมุ่งเน้นการพัฒนาโรงเรียนควบคู่กับการพัฒนาครู โดยลดภาระงานที่ไม่จำเป็นเพื่อคืนครูให้นักเรียน ตลอดจนพัฒนาแหล่งเรียนรู้และอุทยานการเรียนรู้สำหรับเยาวชนที่เชื่อมโยงเทคโนโลยีกับวิถีชีวิต และส่งเสริมการเรียนการสอนที่เหมาะสมสำหรับผู้เข้าสู่สังคมสูงวัย (The Secretariat of the House of Representatives, 2020l: online)

บทสรุป

จากที่กล่าวมาตอนต้นว่าพื้นฐานการศึกษาด้านการเมืองเน้นการศึกษาผลจากโครงสร้างและกระบวนการทางการเมืองที่มีต่อการศึกษา ดังนั้นการเมืองกับการศึกษาจึงมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน โดยสะท้อนได้จากบทวิเคราะห์นโยบายการศึกษาของไทย เพราะแท้จริงแล้วนโยบายการศึกษาถือเป็นหนึ่งในนโยบายการเมืองของรัฐบาล เพื่อปลูกฝังความคิด ความเชื่อ รวมถึงอุดมการณ์ให้กับพลเมือง ดังนั้นนโยบายการเมืองย่อมมีผลกระทบต่อนโยบายการศึกษา ในขณะเดียวกันนโยบายการศึกษาก็ย่อมส่งผลในการสร้างความชอบธรรมให้กับรัฐบาลเช่นเดียวกัน

เมื่อการเมืองใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการทำให้บรรลุเป้าหมายตามที่รัฐบาลต้องการ ดังนั้นการเมืองจึงบังคับทิศทางของการศึกษาได้ สังเกตได้ว่านโยบายการศึกษามีการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้สอดคล้องกับบริบทการเมืองสังคม และเศรษฐกิจในแต่ละช่วงเวลา เช่น ช่วงรัฐบาลเผด็จการทหาร มีออกแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2503 เพื่อต้องการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจของชาติ ช่วงหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 รัฐบาลต้องการเผยแพร่อุดมการณ์ประชาธิปไตยก็ออกนโยบายการศึกษาที่เน้นให้ผู้เรียนตระหนักและเห็นคุณค่าของระบอบประชาธิปไตย ช่วงหลังการรัฐประหาร คสช. รัฐบาลต้องการสร้างเสถียรภาพทางการเมืองเพื่อให้สอดคล้องกับค่านิยมหลัก 12 ประการก็ประกาศใช้หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมือง เป็นต้น

ดังนั้นการศึกษาจึงเป็นเครื่องมือสำคัญของรัฐบาลที่จะช่วยส่งเสริมและพัฒนาประเทศไปในทิศทางที่รัฐต้องการ ซึ่งจะสังเกตได้ว่านโยบายการศึกษาของรัฐบาลล้วนเกี่ยวข้องกับหน้าที่ทางการเมืองของการศึกษาที่

coleman (1965) ได้เสนอไว้ ไม่ว่าจะเป็นการglomเกลตาทางการเมือง การเลือกสรรทางการเมือง และการบูรณาการทางการเมือง โดยมีกระบวนการทางการเมืองเป็นตัวขับเคลื่อนเพื่อให้หน้าที่ทางการเมืองของการศึกษาทั้ง 3 ประเด็นลงไปสู่กระบวนการทางการศึกษาโดยผ่านนโยบายการศึกษาของรัฐบาลทั้ง 62 คนะนั้นเอง

Reference

- Chiang Mai University. (2020). Background. [Online]. Retrieved July 5, 2021, from <https://www.cmu.ac.th/th/cmu/history> (in Thai)
- Coleman, J. (1965). Education and Poltical Development. New Jersey: Princeton University Press.
- Jirakraisiri, P. (2000). “The Politics of Education”. Political Science digest. 1(1): 66-101. (in Thai)
- Khon Kaen University. (2020). History of Khon Kaen University. Retrieved July 5, 2021, from <https://th.kku.ac.th/about/history/> (in Thai)
- Office of the Basic Education Commission. (2014). Guidelines for Learning Instruction in Citizenship Education (Additional courses). Bangkok: Office of the Basic Education Commission. (in Thai)
- Office of the Education Council. (2010). The National Scheme of Education (Revised Version) B.E.2552-2559. Bangkok: Office of the Education Council. (in Thai)
- Office of the Education Council. (2017). The National Scheme of Education B.E. 2560-2579. Bangkok: Office of the Education Council. (in Thai)
- Office of the National Education Commission. (2002). Thai Educational Law Code: from The Study Project B.E. 2441 until The National Education Act B.E. 2542. Bangkok: Office of the National Education Commission. (in Thai)
- Office of the National Education Commission. (2002). The National Scheme of Education B.E. 2545-2559. Bangkok: Office of the National Education Commission. (in Thai)
- Pridi Banomyong Institute. (2020). Announcement of the Khana Ratsadon No. 1. [Online]. Retrieved January 9, 2021, from <https://pridi.or.th/th/libraries/1583202126> (in Thai)
- Prince of Songkla University. (2020). About PSU. Retrieved July 5, 2021, from <https://www.psu.ac.th/?page=introduce> (in Thai)
- Ramkhamhaeng University. (2020). History of University. Retrieved July 5, 2021, from http://www.oasc.ru.ac.th/index.php?option=com_content&view=article&id=245&Itemid=134 (in Thai)
- Royal Thai Government Gazette. (1932). Constitution of Kingdom of Siam. Bangkok: Office of the Council of State. (in Thai)
- Royal Thai Government Gazette. (1945). The Teachers Act B.E. 2488. Bangkok: Office of the Council of State. (in Thai)

-
- Royal Thai Government Gazette. (1946). Constitution of Kingdom of Thailand B.E. 2489. Bangkok: Office of the Council of State. (in Thai)
- Royal Thai Government Gazette. (1947). Constitution of Kingdom of Thailand (Temporary version) B.E. 2490. Bangkok: Office of the Council of State. (in Thai)
- Royal Thai Government Gazette. (1949). Constitution of Kingdom of Thailand B.E. 2492. Bangkok: Office of the Council of State. (in Thai)
- Royal Thai Government Gazette. (1952). Constitution of Kingdom of Thailand B.E. 2475 as amended by the Constitution amendments B.E. 2495. Bangkok: Office of the Council of State. (in Thai)
- Royal Thai Government Gazette. (1959). Temporary Charter for the Administration of the Kingdom B.E.2502. Bangkok: Office of the Council of State. (in Thai)
- Royal Thai Government Gazette. (1968). Constitution of Kingdom of Thailand B.E. 2511. Bangkok: Office of the Council of State. (in Thai)
- Royal Thai Government Gazette. (1972). Temporary Charter for the Administration of the Kingdom B.E.2515. Bangkok: Office of the Council of State. (in Thai)
- Royal Thai Government Gazette. (1974). Constitution of Kingdom of Thailand B.E. 2517. Bangkok: Office of the Council of State. (in Thai)
- Royal Thai Government Gazette. (1976). Constitution of Kingdom of Thailand B.E. 2519. Bangkok: Office of the Council of State. (in Thai)
- Royal Thai Government Gazette. (1977). Act Amending the Announcement of the Revolutionary Council No. 216 dated 29 September B.E. 2515 (No. 18), B.E. 2520. Bangkok: Office of the Council of State. (in Thai)
- Royal Thai Government Gazette. (1977). Temporary Charter for the Administration of the Kingdom B.E. 2520. Bangkok: Office of the Council of State. (in Thai)
- Royal Thai Government Gazette. (1978) Constitution of Kingdom of Thailand B.E. 2521. Bangkok: Office of the Council of State. (in Thai)
- Royal Thai Government Gazette. (1991) Constitution of Kingdom of Thailand B.E. 2534. Bangkok: Office of the Council of State. (in Thai)
- Royal Thai Government Gazette. (1991). Temporary Charter for the Administration of the Kingdom B.E. 2534. Bangkok: Office of the Council of State. (in Thai)
- Royal Thai Government Gazette. (1997) Constitution of Kingdom of Thailand B.E. 2540. Bangkok: Office of the Council of State. (in Thai)

-
- Royal Thai Government Gazette. (1999). The National Education Act B.E. 2542. Bangkok: Office of the Council of State. (in Thai)
- Royal Thai Government Gazette. (2006). Constitution of Kingdom of Thailand (Temporary version) B.E. 2549. Bangkok: Office of the Council of State. (in Thai)
- Royal Thai Government Gazette. (2007) Constitution of Kingdom of Thailand B.E. 2550. Bangkok: Office of the Council of State. (in Thai)
- Royal Thai Government Gazette. (2014). Constitution of Kingdom of Thailand (Temporary version) B.E. 2557. Bangkok: Office of the Council of State. (in Thai)
- Royal Thai Government Gazette. (2017). Constitution of Kingdom of Thailand B.E. 2560. Bangkok: Office of the Council of State. (in Thai)
- Royal Thai Government Gazette. (2018). National Strategy 2018-2037. Bangkok: Office of the Council of State. (in Thai)
- Rukspollmuang, C. (1991). Foundations of Education: Social Principle and Concept. Bangkok: Pimdee. (in Thai)
- The Secretariat of the House of Representatives. (2020). Statement of Policy: Thawi Bunyaket. [Online]. Retrieved January 9, 2021, from https://library2.parliament.go.th/giventake/content_sp/sp12.pdf (in Thai)
- The Secretariat of the House of Representatives. (2020). Statement of Policy: Thanin Kraivichien. [Online]. Retrieved January 9, 2021, from https://library2.parliament.go.th/giventake/content_sp/sp39.pdf (in Thai)
- The Secretariat of the House of Representatives. (2020). Statement of Policy: Chatichai Choonhavan. [Online]. Retrieved January 9, 2021, from https://library2.parliament.go.th/giventake/content_sp/sp46.pdf (in Thai)
- The Secretariat of the House of Representatives. (2020). Statement of Policy: Banharn Silpaarcha. [Online]. Retrieved January 9, 2021, from https://library2.parliament.go.th/giventake/content_sp/sp51.pdf (in Thai)
- The Secretariat of the House of Representatives. (2020). Statement of Policy: Thaksin Shinawatra. [Online]. Retrieved January 9, 2021, from https://library2.parliament.go.th/giventake/content_sp/sp54.pdf (in Thai)
- The Secretariat of the House of Representatives. (2020). Statement of Policy: Surayud Chulanont. [Online]. Retrieved January 9, 2021, from https://library2.parliament.go.th/giventake/content_sp/sp56.pdf (in Thai)

The Secretariat of the House of Representatives. (2020). Statement of Policy: Samak Sundaravej. [Online]. Retrieved January 9, 2021, from https://library2.parliament.go.th/giventake/content_sp/sp57.pdf (in Thai)

The Secretariat of the House of Representatives. (2020). Statement of Policy: Somchai Wongsawat. [Online]. Retrieved January 9, 2021, from https://library2.parliament.go.th/giventake/content_sp/sp58.pdf (in Thai)

The Secretariat of the House of Representatives. (2020). Statement of Policy: Abhisit Vejjajiva [Online]. Retrieved January 9, 2021, from https://library2.parliament.go.th/giventake/content_sp/sp59.pdf (in Thai)

The Secretariat of the House of Representatives. (2020). Statement of Policy: Yingluck Shinawatra.[Online]. Retrieved January 9, 2021, from https://library2.parliament.go.th/giventake/content_sp/sp60.pdf (in Thai)

The Secretariat of the House of Representatives. (2020). Statement of Policy: Prayut Chan-ocha (1). [Online]. Retrieved January 9, 2021, from https://library2.parliament.go.th/giventake/content_sp/sp61.pdf (in Thai)

The Secretariat of the House of Representatives. (2020). Statement of Policy: Prayut Chan-ocha (2). [Online]. Retrieved January 9, 2021, from https://library2.parliament.go.th/giventake/content_sp/sp62.pdf (in Thai)